

РОЗДІЛ 1 ПЕДАГОГІКА

УДК 37.013.74(73)

Байда Ю.М.

КРИТЕРІЇ ЯКОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ (ДОСВІД США)

У статті розглядається підхід до оцінювання вищої освіти в США в цілому, а також критерії оцінювання якості дистанційної освіти зокрема. Розглянуто історичний аспект формування критеріїв та принципів оцінювання, напрацювання вчених та експертів асоціацій з цього питання, а також сучасний підхід до оцінювання, запропонований ІНЕР.

Ключові слова: дистанційна освіта, критерії якості, асоціації з акредитації, DETC, ІНЕР.

Сучасний етап розвитку вищої школи України характеризується помітним зростанням затребуваності та зростаючими обсягами підготовки фахівців в рамках дистанційної форми навчання. У суспільстві, заснованому на знаннях, необхідні фахівці, які володіють новітніми досягненнями у своїй професійній сфері, що зумовлює потребу в безперервному їх отриманні. Сучасним способом отримання такої освіти є дистанційне навчання, якість якого трактується як ступінь відповідності знань та умінь випускників узгодженим вимогам і їх задоволеність надбаними компетенціями.

Основною проблемою і предметом дискусії прихильників і опонентів дистанційної форми навчання є проблема якості. Втрату якості опоненти дистанційного навчання пов'язують, в першу чергу, з втратою особистісної взаємодії викладача й учня, що призводить до послаблення виховних функцій освіти.

Розробкою практичних і теоретичних аспектів ДО займаються українські та російські науковці, працюючи в таких напрямках, як психолого-педагогічні засади дистанційного навчання (В.Кухаренко, В.Олійник, Є.Полат, С.Сисоева, В.Овсянніков); принципи дистанційного навчання (А.Андреев, І.Булах, А.Хуторський); активізація пізнавальної діяльності студентів в умовах дистанційного навчання (О.Собаєва), дидактичні функції спілкування в дистанційному навчанні (О.В.Рибалко). Між тим, аналіз науково-педагогічної літератури та досліджень дає змогу констатувати, що проблема забезпечення високої якості дистанційної форми навчання не стала предметом окремого аналізу.

Відповідно, актуальним є питання вивчення досвіду країни, де дистанційна освіта існує понад 100 років, а проблемою забезпечення її належної якості вже більше 50 років займаються провідні експерти. Зокрема питання якості дистанційної освіти досліджували такі американські науковці, як К.Мейер (K.Meyer), М.Мур (M.Moore), А.Шеррі (A.Sherry), Г.Трентін (G.Trentin), М.Томпсон (M.Thompson), І. Стюарт (I.Stewart), Л.Рейган (L.Ragan), Р.Новак (R.Novak) та інші.

Метою даної статті є дослідження сучасного підходу до визначення критеріїв та оцінювання якості дистанційної освіти в США.

На відміну від більшості країн світу, в США ніколи не існувало Міністерства вищої освіти, яке б безпосередньо регулювало якість послуг вищих навчальних закладів. Тому, щоб працювати легально, ВНЗ повинні, як і інший бізнес, отримати ліцензію, при цьому, в кожному з 50 штатів встановлені індивідуальні регулюючі правила [1]. Переважно в цих правилах визначається необхідний мінімум для

створення закладу вищої професійної освіти, а не набір критеріїв ефективності навчання. Відповідно приватні асоціації з акредитації, засновані для оцінки поточної діяльності і заохочення безперервного поліпшення, вже понад 100 років є основним механізмом гарантування роботодавцям, уряду, і, найголовніше, студентам, прийняттого рівня освіти, що пропонують навчальні заклади [10].

Найбільш широко визнаними з цих органів у Сполучених Штатах є шість регіональних асоціацій: Асоціація коледжів і шкіл середніх штатів, Асоціація шкіл та коледжів Нової Англії, Північна асоціація коледжів і шкіл, Північно-західна асоціація коледжів і шкіл, Південна асоціація шкіл і коледжів, а також Західна асоціація шкіл і коледжів. Ці організації акредитували близько 3500 вищих навчальних закладів, до яких належать державні й приватні установи, науково-дослідницькі університети та громадські технічні коледжі, світські й релігійні школи, а також незалежні члени, такі як Гарвард, Стенфорд.

Проте, до 50-60-х років XX століття основним напрямом діяльності цих асоціацій був контроль якості денної та заочної форм навчання, тоді як дистанційна освіта залишалася поза їхньою увагою. Але, зважаючи на зростання кількості ВНЗ, що пропонують послуги дистанційної освіти, регіональні організації з акредитації почали проводити зібрання для того, щоб визначити, чи можуть вони включати пропозиції дистанційної освіти в рамках існуючої акредитації закладів шляхом розширення та експлікації своїх стандартів.

У 1959 році в США була створена Рада дистанційної освіти та навчання (Distance Education and Training Council – DETC), визнана Департаментом освіти США як акредитаційна асоціація, членство в якій є надійною гарантією якості.

Визнання DETC як органу акредитації зробило можливим для споживачів мати певні гарантії щодо легітимності дистанційних шкіл. Хоча точний тон і формулювання стандартів кожного органу акредитації – DETC або будь-якого іншого національного чи регіонального органу – досить відрізняються та мають індивідуальний характер, загальні вимоги до освітніх закладів формулюються наступним чином:

1. Є своя місія та цілі вищої освіти.
2. Наявні ресурси для виконання означених цілей та завдань.
3. У даний час досягаються місія та цілі.
4. Висока ймовірність того, що виконання місії та цілей продовжуватиметься в найближчому майбутньому.

Оскільки кількість і складність дистанційних освітніх програм продовжували зростати, регіональні комісії були змушені розробити єдиний документ. У серпні 2000 року був опублікований проект «Положення регіональних акредитаційних комісій щодо оцінки електронних програм на отримання ступеня чи сертифіката, та керівні принципи їх оцінки». Це положення є першим випадком, коли регіональні комісії спільно підготували набір правил, а не розробили керівні принципи для переформулювання в терміни, приміняти для кожного регіону. Визнаючи, що вони повинні встановити баланс між підзвітністю та творчими експериментами, асоціації з акредитації розглядали це як набір правил, які можуть отримати подальший розвиток в якості нових методологій, які б дозволили дистанційній освіті розвиватися до такої ж якості, що є характерною для традиційних форм навчання.

Одним з перших наборів керівних принципів, що використовувався західним кооперативом навчальних телекомунікацій (WCET) у 1995 році для оцінки «найкращої практики» програм дистанційної освіти, були «Принципи належної практики для електронних програм на отримання ступеня чи сертифіката» [7]. Ці принципи були розділені на сім різних категорій, а саме: програма та навчання, роль та місія, підтримка викладачів, ресурси для навчання, студентські служби, зобов'язання з підтримки, а також аналіз та оцінювання.

У 1987 р. Чікерінг та Гамсон розробили сім принципів належної практики в неповній вищій освіті [2], а в 1996 році Чікерінг та Ерман визнають, що «технології є важелем для реалізації семи принципів» [3]. Сім принципів, які представляють «належну практику», включають освітні програми, які: 1) заохочують контакти між викладачами та студентами, 2) підтримують взаємодію та співпрацю між студентами, 3) використовують активні методи навчання, 4) забезпечують оперативний зворотний зв'язок, 5) окреслюють час на завдання, 6) спонукають до високих очікувань, 7) поважають різні таланти та способи навчання [5, с. 78]. Згодом вищезазначені принципи почали використовувати в процесі розробки програм дистанційного навчання.

У 1998 році Рада навчальних телекомунікацій (Instructional Telecommunications Council – ІТС) розробила характеристики успішних програм дистанційного навчання. До цих характеристик належать наступні: 1) фінансова підтримка і прихильність з боку всіх ключових членів адміністрації; 2) суттєва аргументація щодо використання дистанційних методів для надання освітніх послуг в установі; 3) чіткий аналіз аудиторії (хто вони, і чого вони потребують); 4) підтримка викладачів та процесу навчання; 5) служби підтримки студентів, що забезпечують легкий доступ до навчальних матеріалів та уможливають процес навчання; 6) необхідна кількість співробітників і персоналу для реалізації програми [9].

Згідно з цими характеристиками та досвідом реалізації програм дистанційної освіти ІТС опублікувала ряд критеріїв в області дистанційної освіти, що стали свого роду стандартом якості програм. Ці критерії були згруповані за п'ятьма різними категоріями, а саме: 1) цілі навчання, презентація змісту та навчальна діяльність; 2) взаємодія; 3) оцінювання; 4) інструменти та медійні засоби; 5) викладачі та їх підтримка.

Проте, на думку Таллоха, Сніда та Меєра, існує небезпека, що найкращі практики сприйматимуться так, що на практиці блокуватиме інновації та зміни. Викладачі та розробники дистанційних програм та курсів також мають бути обережними щодо використання стандартів якості та керівних принципів, розроблених для традиційної форми навчання, для оцінювання дистанційного навчання, оскільки це вже призвело до використання технології для імітації техніки навчання віч-на-віч, що не є правильним у випадку цієї відмінної форми надання освітніх послуг.

Інститут політики вищої освіти (ІНЕР) розробив одну з найбільш всеосяжних програм, що стосується питання якості дистанційної освіти – «Якість на лінії: критерії успіху дистанційної освіти через Інтернет» [6, с. 80; 8]. Як зазначається в резюме, метою даної доповіді є не лише подолання багатьох обмежень попередніх досліджень, але й, ґрунтуючись на тематичних дослідженнях, розробка критеріїв якості курсів дистанційного навчання, зокрема, інтернет-курсів, а також визначення важливості критеріїв для викладачів, адміністрації та студентів закладу.

Методологія, що використовувалася для перевірки критеріїв якості, складалася з трьох послідовних етапів. На першому етапі було проведено всеосяжний огляд літератури з метою визначення критеріїв, які раніше були рекомендовані іншими групами, організаціями, зокрема в наукових статтях та публікаціях. Всього в літературі було наведено 45 показників. У рамках другого етапу були визначені заклади, що активно впроваджують дистанційну освіту та мають значний досвід в цій галузі. На третьому етапі співробітники інституту відвідали кожен навчальний заклад, визначений на другому етапі, з метою оцінки ступеня інтеграції критеріїв якості при розробці та оцінюванні своїх програм та курсів дистанційного навчання.

За результатами третього етапу первинні 45 критеріїв звузилися до 24 критеріїв якості дистанційної освіти. Крім того, результати свідчать про те, що переважна більшість учасників визнають важливість критеріїв якості дистанційної освіти, і заклади прагнуть включити їх в свою політику, практику і процедури.

24 критерії забезпечення якості дистанційної освіти було класифіковано на сім різних категорій:

- 1) інституційна підтримка;
- 2) розробка курсу;
- 3) викладання / навчання;
- 4) структура курсу;
- 5) підтримка студентів;
- 6) підтримка викладачів;
- 7) аналіз і оцінювання.

Розглянемо ці категорії більш детально. Так, в категорії «Інституційна підтримка» знаходяться наступні критерії:

- документований технологічний план, що включає в себе електронні заходи безпеки (наприклад, захист паролем, шифрування, резервні системи) для забезпечення стандартів якості, цілісності й достовірності інформації.
- технологічна надійність системи доставки інформації та її максимальна відмовостійкість;
- централізована система, яка забезпечує створення та підтримку інфраструктури дистанційної освіти.

Щодо категорії «Розробка курсу», то вона включає теж три критерії:

- керівні принципи, які визначають мінімальні стандарти, застосовуються для розробки курсу, його структури і механізму доставки, тоді як результати навчання – а не доступність існуючих технологій – визначають, які саме технології будуть використовуватися для доставки змісту курсу;
- навчальні матеріали періодично переглядаються для забезпечення їх відповідності стандартам програми;
- структура курсів передбачає здійснення студентами аналізу, синтезу та оцінювання як складової курсу і вимог програми.

До категорії «Викладання/навчання» експерти віднесли такі три критерії:

- взаємодія студентів та професорсько-викладацького складу, студентів між собою є невід'ємною характеристикою і полегшується за допомогою різних способів, включаючи голосову та / або електронну пошту;
- зворотний зв'язок зі студентами налагоджений, діалог є конструктивним і забезпечується своєчасно;
- студенти проінформовані про ефективні наукові дослідження, включаючи оцінку обґрунтованості ресурсів.

У категорію «Структура курсу» включені наступні чотири критерії:

- перед початком інтерактивної програми навчання студентам рекомендується програма для визначення:
 - 1) самомотивації та здатності до навчання на відстані;
 - 2) можливості доступу до мінімуму телекомунікаційних засобів, необхідних для відтворення навчальної програми;
- студенти забезпечуються додатковими навчальними матеріалами, де визначаються цілі, концепції та ідеї курсу; результати навчання кожного курсу наведені в чітко написаному та доступному звіті;

- студенти мають широкий доступ до ресурсів бібліотеки, зокрема до «віртуальної бібліотеки», доступної через мережу Інтернет;
- викладачі та студенти узгоджують свої очікування щодо термінів виконання завдань та надання викладачами відповідних коментарів.
Щодо «Підтримки студентів», то сюди входять такі:
- студенти отримують інформацію про програми, у тому числі вимоги до вступників, оплати за навчання та інші збори, книги і допоміжні матеріали, технічні та наглядові вимоги та інформацію про студентські служби підтримки;
- студентам надається практична допомога та інформація щодо отримання матеріалів за допомогою електронних баз даних, міжбібліотечних абонементів, державних архівів, інформаційних служб, та інших джерел;
- протягом всього курсу / програми студентам надається технічна допомога, що включає докладні інструкції щодо використовуваних електронних носіїв інформації, практичні заняття до початку курсу і постійний доступ до служби технічної підтримки;
- на питання, спрямовані до персоналу служби підтримки студентів, надається точна та швидка відповідь завдяки структурованій системі для вирішення скарг студентів.

Студентська підтримка має вирішальне значення в галузі дистанційної освіти. Отже, слід забезпечити альтернативні форми підтримки студентів дистанційних програм та курсів, які ніколи не відвідають територію університету і не матимуть змоги скористатися університетською службою підтримки.

Щодо критеріїв підтримки професорсько-викладацького складу, то до них належать:

- технічна допомога в розробці курсу, доступна для викладачів, які зацікавлені в її використанні;
- викладачі активно беруть участь у переході від навчання в класах до онлайн-навчання і оцінюються в ході процесу;
- навчання та допомога викладачеві, зокрема взаємне наставництво, забезпечується в ході підготовки та проведення он-лайн курсу;
- члени професорсько-викладацького складу забезпечені письмовими ресурсами для вирішення питань, що виникають у зв'язку з використанням студентами доступу до електронних баз даних.

В останню категорію «Аналіз та оцінювання» експерти віднесли три критерії:

- ефективність освітньої програми і процесу навчання визначається через процес оцінювання, в якому використовуються різні методи, і застосовуються певні стандарти;
- чисельність контингенту студентів, вартість і успішність або інноваційність використання технологій використовуються для оцінки ефективності програми;
- заплановані результати навчання регулярно переглядаються для забезпечення ясності, корисності та доцільності.

Дані критерії, зазначені у доповіді ІНЕР, використовуються як ВНЗ, так і асоціаціями з акредитації для оцінки якості дистанційної освіти з педагогічної та навчальної точки зору.

Отже, проблема оцінювання якості освіти у США існує вже понад 100 років. Згідно з існуючим федеральним законодавством кожен штат особисто визначає вимоги до освітніх закладів, а оцінку якості та акредитацію здійснюють приватні асоціації.

З 50-60-х років дані асоціації почали займатися питанням оцінювання якості дистанційної освіти. У 1959 році була створена Рада дистанційної освіти і навчання, яка займається саме акредитацією закладів у сфері дистанційного навчання. Проте дана організація могла лише рекомендувати регіональним асоціаціям керівні принципи та підходи до оцінювання якості дистанційної освіти.

У 90-х роках питання розробки єдиних національних стандартів оцінки якості стало першочерговим завданням. Критерії оцінювання розроблялися Західним кооперативом навчальних телекомунікацій, Радою навчальних телекомунікацій, окремими науковцями. Проте найбільш узагальнюючим підходом є набір з 24 критеріїв, розроблений Інститутом політики вищої освіти.

Ці 24 критерії згруповані у наступні категорії: інституційна підтримка, розробка курсу, викладання/навчання, структура курсу, підтримка студентів, підтримка викладацького складу та аналіз і оцінювання. Дані критерії, зазначені у доповіді ІНЕР, на сьогодні використовуються як ВНЗ, так і асоціаціями для оцінки якості дистанційної освіти.

Список використаних джерел

1. Bear J. B. *Bear's guide to earning degrees nontraditionally.* / J. B. Bear, M.P. Bear. – El Cerrito, CA: Ten Speed Press, 1998.
2. Chickering A.W. Development and adaptations of the seven principles for good practice in undergraduate education. / A.W. Chickering, Z.F. Gamson // *New Directions for Teaching and Learning.* – 1987. – No 4. – Pp. 75-81.
3. Chickering A.W. Implementing the seven principles: Technology as lever. [Електронний ресурс] / A.W. Chickering, S.C. Ehrmann // *AAHE Bulletin.* – 1996. – Режим доступу: <http://www.aahe.org/technology/ehrmann.html>
4. Distance Education: Guidelines for Good Practice. [Електронний ресурс] / American Federation of Teachers // *USDLA Journal* – 2001. – Vol. 15 – No 11. – Режим доступу: http://www.usdla.org/html/journal/NOV01_Issue/article03.html
5. Meyer K. A. Quality in Distance Education: Focus on On-line Learning. / K.A. Meyer / *ASHE-ERIC Higher Education Report.* – 2002. – Vol. 29. – Pp. 1-134).
6. Novak R. J. Benchmarking Distance Education. / R.J. Novak // *New Directions for Higher Education.* – 2002. – No 118. – Pp. 79-92.
7. Principles of good practice for electronically offered academic degree and certificate programs. [Електронний ресурс] / Western Cooperative for Educational Telecommunications. – 1995. – Режим доступу: <http://www.wiche.edu/telcom/projects/balancing/principles.htm>.
8. Quality on the line: Benchmarks for success in Internet-based distance education. / Institute for Higher Education Policy. – Washington, DC: Institute for Higher Education, 2000.
9. Tulloch J.B. Quality enhancing practices in distance education: Teaching and learning. / J.B. Tulloch, J.R. Sneed. – Washington, DC: Instructional Telecommunications Council, 2000.
10. Young K. E. *Understanding accreditation.* / K.E. Young, C.M. Chambers, H.R. Kells. – San Francisco: Jossey-Bass, 1983.

The article focuses on the approach to evaluation of higher education in the USA and, on the criteria of evaluation of distance education quality. The article covers the historical aspect of development of criteria and principles of evaluation, works of researchers and experts on this issue, as well as modern approach to evaluation offered by IHER.

Key words: distance education, quality criteria, accrediting associations, DETC, IHER.